

92. LAPPI

Lapin Sosialidemokraattisen Piiritoimikunnan esitys

Lääni ja sen väestö

Lapin lääni on alueeltaan maamme suurin lääni. Omana, selvästi toisista erottuvana maanäärenä se käsittää runsaasti yli puolet siitä "puolesta valtakunnasta, joka tunnetaan nimellä Potojoiis^Suomi". Kun koko maan pinta-ala on 337.010 km² ja Lapin läänin pinta-ala 99.130 km², voidaan sanoa, että noin kolmasosa valtakunnasta on laskuista pois silloin, kun maan alueesta puhutaan ilman Lapin lääniiä.

Oleellisen osan Lapin läänin alueesta peittävät neljän joen: Kemijoen, Tornionjoen, Paatsjoen ja Tenojoen vesistöalueet, sillä näiden vesistöalueiden yhteenlaskettu neliökilometrimäärä on 83.600.

Kaupunkien ja kaupunkien läänissä on kolme, kaupunkia yksi ja maalaiskunta 21.

Mikään muu lääni ei tunne niin pitkiä ja valoisa kesäpäiviä eikä niin suuria valtion metsäaloja kuin Lapin lääni.

Valtion omistuksessa lasketaan Lapin läänissä olevan n. 77 % alueen koko pinta-alasta.

Mtesään muussa läänissä ei toisaalta ole niin lyhyttä kasvu- ja muokkauskautta eikä niin pitkää yhtäjaksoisen talvipimeän aikaa kuin Lapin läänissä.

Kasvukausi Lapissa on n. 50 vuorokautta ja muokkauskautti n. 60—70 vuorokautta lyhyempi kuin maan eteläisimmissä osissa.

Jokainen Lapin asukas kokee talven ja ilmastollisten olosuhteiden yleisen ankaruuden jyrkkänä vastakohtana suviajan nopealle kasvutapahitumalle ulkona luonnossa ja pelloilla.

Läänin asukasluku, joka v:n 1960 tilastossa oli 206.311, on alueen laajuuteen nähden alhainen. Sen sijaan että asukkaita on Uudenmaan läänissä yli 85 ja koko maassakin lähes 15 henkeä neliökilometriä kohden, heitä on Lapin läänissä vain n. 2,2 henkeä neliökilometrillä.

Kaupungeissa ja kaupunkaloissa asuu Lapissa vain vajaa kolmannes alueen väestöstä; saman 1960-vuoden luvut olivat: kaupungeissa ja kaupunkaloissa 60.190 asukasta, maalaiskunnissa 145.401 asukaista.

Mitä kuluvan kymmenluvun kehitysnäkymiin tulee, arvioidaan väestönlisäyksen Lapin läänissä muodostuvan n. 44.000 hengeksi ja kasvuvauhdin olevan suhteellisesti ottaen kaksi kertaa niin nopean kuin maassa keskimäärin. Työikäistä väestöä lasketaan läänissä olevan v. 1965 n. 98.000 henkeä ja v. 1970 n. 108.000 henkeä. V:sta 1960 v:een 1970 muodostunee työikäisen väestön lisäys läänissä ainakin 22.000 hengeksi, jolle määrälle ei vastaavana aikana löydy työpaikkoja vanhempainkodin kurkihirren alta, eikä edes koti- tai naapurikunnan alueelta.

Perheet ovat Lapin läänissä runsaslapsisempia kuin maassa yleensä. Vastaavasti on lapsilisäperheiden ja perhelisäperheiden määrä suhteellisesti korkeampi kuin maassa keskimäärin.

Ammatissa toimivasta väestöstä on Lapin läänissä teollisuuden ja rakennustyön piirissä suhteellisesti vähemmän ihmisiä kuin keskimäärin koko maassa. Maa- ja metsätalouden palveluksessa sen sijaan Lapin läänissä oli esim. v. 1950 n. 55 % koko alueen ammatissa toimivasta väestöstä, koko maan prosenttiluvun ollessa samaan aikaan n. 46. Teollistumisprosessin mukanaan tuomat muutokset rupeavat kuitenkin näkymään sitä selvemmin, mitä pitemmälle se ehtii.

Muuttotappioluvut ovat Lapissa yleensä olleet vaatimattomia (w. 1951—55 n. 1.500 henkeä), mutta tällöin on selittävänä seikkana muistettava, että 1954:stä alkaen passiton työhön siirtyminen muihin pohjoismaihin on ollut sallittua.

Ammatissa toimivien suhteellinen osuus alueen koko väestöstä lieenee Lapin läänissä yhä n. 1,5 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin koko maassa.

Asumistaso on Lapin läänissä maan yleistä keskitasoa alhaisempi; ts. asukkaita on siellä huonetta kohden keskimäärin enemmän kuin maassa yleensä. Huone ja henkilö -periaatteen toteutumisesta ollaan vielä kaukana.

Alueen 17.300 viljelmästä lieenee asunto sähköistetty n. 11.000—12.000:11a.

Kaupunkien (= Rovaniemen, Kemin ja Tornion) ja kauppaloiden (= Kemijärven) asuntotilanne vastanee suurin piirtein tilannetta muiden Pohjois-Suomen alueiden kaupunki- ja kaupunkimaisissa asutuskeskuksissa.

Asuntokantaa on jouduttu sotien päätyttyä suuressa määrin uusimaan, ja vaikka rakentaminen on ollut kallista ja siinä on muutenkin ollut voitettavana suuria vaikeuksia, asuntojen laadullinen taso on yleensä tyydyttävä.

Korjausta vaativaksi epäkohdaksi jouduttiin jo Lapin jälleenrakennusvaiheen aikana toteamaan se, että rakennustarvikkeiden saanti oli suurelta osalta maakunnan ulkopuolisen tuonnin varassa.

Uskonnoilliselta ja kansankirkon kannalta väestötilastoa tarkasteltaessa voidaan sanoa, että 94 % Lapin läänin asukkaista kuuluu kirkkoon. Ortodoksiseen kirkkoon lukeutuvia lienee käiksi tai kolme tuhatta ja roomalaiskatolisen kirkon jäseniä muutama kymmen. Lestadiolaisen herätysliikkeen eri haarat ovat Lapissa runsaasti edustettuina.

Teollisuusalueiden setlementtitoiminta on hakeutunut myös Lapin sijoittaen tukikohtansa lähinnä Rovaniemelle ja Kemiin.

Alueen noin 50.000 radioluvasta on suurin osa hankittu toisaalta jumalanpalvelusmenojen, toisaalta uutislähetysten ja urheilukilpailuselostusten kuuntelua varten.

Lapin läänin väestön taipumus jyrkkiin reaktioihin poliittisissa kannanotoissa on ollut vuosikymmenet tunnettu ja viljelty puheena aihe muualla maassa, jopa maan rajojen ulkopuolellakin.

Esimerkiksi sodanjälkeisten vuosien poliittisesta väritaulusta jäljennettäköön tähän v:n 1958 eduskuntavaaleja koskeva vertailutilasto (josta kuudes selitysrivi "Muut_____2.314 ääntä" on yleisfeatsauk. sellisuuden vuoksi jätetty kokonaan pois):

Prosenttinen osuus v:n 1958 valtiollisissa vaaleissa
annetuista äänistä puolueittain:

	Koko maassa	Lapin läänissä	(Äänimäärät Lapissa)
1) Sos.-dem. Puolue	23,2 %	12,0 %	(9.807 ääntä)
2) SKDL	23,2 %	36,9 %	(29.498 ääntä)
3) Maalaisliitto	23,1 %	35,2 %	(28.115 ääntä)
4) (Kansallinen Kokoomuspuolue	15,3 %	8,9 %	(7.076 ääntä)
5) Suomen Kansanpuolue	5,9 %	3,8 %	(3.056 ääntä)
Äänestysprosentti oli a) koko maassa	74,9		
b) Lapin läänissä	79,2		

Tulonrakenne ja työllisyys

"Vuonna 1956 asetetuista äyreistä kertyi Lapin läänissä n. 24 % kiinteistö-, liike- ja ammattituloista ja n. 76 % palkkatuloista. Tulonmuodostuksessa näyttelevät palkkatulot siten patoavaa osaa.

Maalaiskuntien tuloasaaneista henkilöistä (55.700 :sta) oli v. 1959 yli 46,5 % sellaisia, joiden vuositulo ei noussut 200.000 vmk:aan ja

yli 77 % sellaisia, joiden tulot eivät nousseet 400.000 vmk:aan. Vastaavat prosenttiluvut koko maassa olivat 36,4 ja 68,8. — Tässä suhteessa voidaan siis puhua noin 10 a 8 prosenttiyksikön jälkeenjääneisyydestä koko maan keskianäärisolosuhteisiin verrattuna.

Tasoitusta on järjestetty siten, että julkisin varoin rahoitetut tulonsiirrot ovat ylikompensoineet läänin alueelta valtion veroina kerätyt määrät.

Äyrin hinta on ollut viime vuosina Lapin läänin maalaiskunnissa keskimäärin 12,75 vmk sekä kaupunki ja kauppalakunnissa 13—14 vmk. (Kemijärvi 12, Rovaniemi ja Tornio 13, Kemi 14 mk).

Verotuksen ankaruutta vastaan reagoivat pientalolliset viittaavat pääomanmuodostuksen hitauteen maataloudessa, kun taas pienteollisuuden harjoittajat muistuttavat liikevaihtoveron kohtuuttomuudesta. Palkansaajat pitävät puutteena sitä, ettei heillä ole riittävää tukea palkalleen sen enempää laissa kuin joukkovoimassakaan.

Lapin lääni kuuluu herkkien ja vaikeitten työttömyysalueiden ryhmään. Elinkeinoelämän yksipuolisuudesta ja kehittymättömyydestä johtuen työttömyys on luonteeltaan rakenteellista ja esiintyy normaalisti myös ansio- ja elintasoa alentavana ns. piilevänä työttömyytenä. Maa- ja metsätalouden arvioidaan antavan maaseudun miespuoliselle väelle työtä noin puolet työntekoon käytettävissä olevasta ajasta. Kun metsäteollisuuden ja muut metsäalan työt ovat hyvin suhdanneherkkiä, on tasaiseen korkean asteen täystyöllisyyteen vaikea päästä.

Rovaniemen ja Lapin työvoimapiirit ovat vaikeinta aluetta siinä maan kolmen pohjoisimman työvoimapiirin muodostamassa kokonaisuudessa, jonka työttömyyskortistoihin esim. vv. 194—54 oli merkittynä 40 % maan koko kortitettusta työttömästä työvoimasta. Vv. 1952—53 oli Rovaniemen työvoimapiirin alueella liki 52 työtöntä asukasluvun 1000 henkilöä kohden vastaavan suhteen koko maassa tuolloin ollessa 16:1000.

Maatalous

Tiloja, joilla harjoitetaan maataloutta, on Lapin läänissä yli 17.000. Pellon alan mukaan nämä viljelmät jakautuvat seuraviin suuruusluokkiin (tilasto v:lta 1960):

Pellon ala	Viljelmiä yhteensä
0,24—05 ha	12.178 kpl.
5—10 „	4.098 „
10—15 „	750 „

15—20 ha	159 kpl
20—25 „	47 „
yli 25 „	50 „

Pellon pinta-ala viljelmää kohden ylittää niukasti 4 ha:n määrän (viljelmää 17.282 kpl., peltoalaa vastaavasti 70.312 ha). Luonnonniittyä on keskimäärin viljelmää kohden vain vajaat puolet tuosta alasta (kaikkiaan 32.715 ha). Kun alle 5 peltohehtaarin tiloja ei voida pitää perheen koko toimeentulon (=täyttä toimeentuloa) antavina maatalousyksikköinä, voidaan todeta, että läänin viljelmistä vain kolmea kymmenestä voidaan pitää varsinaisena perheen elämisen turvana; muut seitsemän ovat niiden haltijaperheiden tuki-tiloja.

Ei siis ihme, että Lappi on lähettänyt paljon "liikoja poikiaan ja tyttöriiään" työnhakuun maailmalle: Amerikkaan, Ruotsiin, Venäjälle, Kanadaan, Austraaliaan ja että näiltä piilevän työttömyyden alueilta jatkuvasti etsiytyy väkeä vieraihin ansiotöihin sekä alueen omille työmarkkinoille että muualle Suomeen, sekä edelleen myös valtakunnan rajojen ulkopuolelle.

V. 1959 suoritettun laskennan mukaan oli Lapin läänissä lehmii yhteensä 68.643 kpl, niistä Ayshirerotuisia 563. Hiehojen ja vasikoiden lukumäärä oli 28.038. Kun sonneja oli lisäksi 1.643 kpl., päädyttiin nautakarjan lukumäärässä 70.286 :een. Hevosia laskettiin samaan aikaan olevan n. 8.200 kpl, lampaita n. 18.000, sikoja n. 4.500, siipikarjaa n. 30.000 ja poroja n. 65.100 kpl.

Maatalouden kehitys Lapin läänissä on kulkenut yhä selvemmin karjatalousvaltaistumista kohti. Riskittömään viljanviljelyyn alueen luonnonsuhteet ovat liian ankarat. Ohraa, ruista ja vehnää ei yleensä kannata kasvattaa yli kotitarpeen.

Poronhoito on siirtymässä aivan perimmän Lapin — Inarin, Utsjoen ja Enontekiön — saajmelaiis- ja porosuomalaisväestön elinkeinoiksi. On laskettu, että jos mieli keskikokoisen perheen saada toimeentulonsa poronhoidosta, sen täytyy omistaa ainakin 200—300 poroa ja saada maito talouteen kuuluvasta parista, kolmesta lehmästä sekä muu ravinnon lisä metsänriistasta ja veden antimista.

Lypsykone-, traktori- ja muun konekannan suhteellisen nopeasta lisääntymisestä huolimatta ihmistyövoiman osuus (ja vajaakäyttö) Lapin läänin maataloudessa on runsas. — Vielä v. 1959 sen piirissä laskettiin työskennelleen n. 85.300 henkilöä, josta palkatun työvoiman määrä oli n. 1 %. Työvoimasta oli aile 15-vuotiaita n. 39 %. Kutakin viljelmää kohden oli työvoimaa tuolloin keskimäärin n. 5 henkilöä. Alle 5 ha:n pientalonpoikien arveijasta laskettiin v. 1950

saadun sijoitetuksi kotitilan hoitoon vain n. 52 % ja hukkaantuneen avoimeen työttömyyteen 1—7 %. Loppu siitä käytettiin ns. loppo-aikaan ja tämän läänin alueella niin tuttuihin vieraisiin ansioitöihin metsissä, uitoissa, maa- ja huoneralkennustyömaille ym. (Sahatyöläisen palkkaan tällaisen pientalonpojan vuosiansio suhtautui niin kuin 1900 nykymarkkaa 2930 nykymarkkaan.)

Vastenmielisyys työttömyys- eli varatyömaita kohtaan on käynyt Lapissakin yhä yleisemmäksi ja yritteliäimpien tilallisten talouksiin ilmestyneet autot, traktorit ja konesahat raivanneet entistä kiinteämmin tietä vakinaisen metsämiesanunattikunnan luomiselle Lapin kairojen uusiin ja vanhoihin "maalikyliin".

Maatalouden sivuelinkeinoista on Lapissa merkitystä paitsi ylikuistoisista ajoista periytyvällä metsästyksellä ja kalastuksella myös kasvi- ja puutarhanhoidolla.

Lapin hyötyriista — perimmässä Lapissa linnuista riekko — turvaa yhä huomattavan lisän monen perheen vuotuisiin muonavaroihin ja on monille perheille myös merkittävä sivutulon antaja.

Lohenkalastus on voimalaitosrakentelun edistyessä menettänyt oleellisen osan merkityksestään.

Kalakannan lisäämispyrkimyksissä on Lapissakin jouduttu turvautumaan entistä määrätietoisempaan kalanviljelytoimintaan. V:een 1962 mennessä oli Ikalapoikasia istutettu jo noin kolmanteenosaan niistä 93 Lapin järvistä, jotka on suunniteltu otettavaksi kalanviljelytoiminnan piiriin.

Kasvi- ja puutarhanhoidolla voisi olla nykyistä suurempi merkitys metsämarjojen keräilyä täydentävänä sivuansiolähteenä, jos se keskitettäisiin sopiviin juurikasvi- ja marjalajeihin ja suunniteltaisiin säännöllistä markkinointia silmällä pitäen. Nauris, porkkana, sipuli, tomaatti, mustaherukka, vattu ja mansikka antavat järkiperäisesti viljeltyinä melkoisia satoja myös Lapin läänin alueella.

Puutarhatuotteita myyneiden viljelmien luku oli v. 1959 Peräpohjan maanviljelysseuran alueella 309 ja Lapin talousseuran alueella 26 eli yhteensä 335.

Turkistarhauksen samoin kuin talonpoikaistaloilla sivuelinkeinoina harjoitettavan koti- ja käsityön laajuus on Lapissa yhä paljon vaatimattomampaa luokkaa kuin esim. Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla.

Asutustoiminnalla — erilaisin asutustoimenpitein — aikaansaatuja tiloja oli v:n 1959 tilaston mukaan perustettu Lapin lääniin yli 6.800 ja niissä oli peltoalaa yhteensä n. 26.400 ha.

Tilasto oli seuraava:

	Tilojen lukumäärä	Peltoala
Ns. torpparilakien mukaan itsenäisiksi lunas- tetut tilat	1.744	6.117 ha
Vuosien 1922 ja 1936 asutuslakien mukaiset tilat	2.322	8.992, „
Pika-asutus- ja maanhanikintalakien nojalla perustetut tilat	776	3.933 „
Muut asutuatilaluontoiset tilat	1.588	6.049 „
Vuokraviljelmät	419	1.311 „
Yhteensä	6.849	26.402 ha
—• Keskimäärin tilaa kohti alle		4 ha

Voimatalous

On laskettu, että Kemijoki yksinään käsittää kolmanneksen (%) koko maan rakentamiskelpoisista vesivoimavaroista. Tämän suurjoen loppuunrakentamisella on siten suuri valtakunnallinenkin merkitys.

Lapin jokien vesivoimavarat ovat sähköenergian tuottajina Oulun energia-alueen, jälkeen maan toiseksi suurimmat. Samaan aikaan kun koko maan voimantuotanto (v. 1961) oli 10.463 milj. kWh ja kiinteä eli priimakulutus 9.351 kWh, vastaava tuotanto Lapin läänin alueella oli 1.808 milj. kWh ja oma kiinteä kulutus 431 kWh. Lapin talouselämän kapea-alaisuudesta ja kehittymättömyydestä johtuen muu Suomi saa tämän alueen energiasta kolme kertaa niin paljon kuin se itse pystyy käyttämään.

Kun Lapin rakentamiskelpoiset kosket on saatu valjastetuiksi voimatalouden palvelukseen ja kaikki valmiina olevat säännöstelysuunnitelmat tekojärvdneen ja padotusalueineen toteutetuiksi, voidaan Lapin todeta olevan ensi luokan voimanituotantoalue.

Parhaillaan käynnissä olevan rakennuskauden aikana säännöstely- ja voimalaitosten rakentamistyöt antavat paljon sivuamsiomahdollisuuksia alueen työkykyiselle väestölle, jolle Imatran Voiman, Kemijoki Oy:n ja Pohjolan Voiman paikkatilit ovat "koUraantuntuvia muistoja ajoilta, jolloin atomivoimalaitoksia ei vielä näillä leveysasteilla tunnettu".

Teollisuus

Lukuun ottamatta Kemin kaupunkia, jonka alueella sijaitsevan teollisuustoiminnan on laskettu edustavan jalostusarvon mukaan laskettuna yli 6/10-osaa eli n. 63 %:ia koko Lapin teollisuudesta,

Lapin lääni on vielä **heikosti teollistunutta aluetta**. Samaan aikaan kuin teollisuuden työntekijämäärä Ikoko maassa (v. 1960) oli 330.438 eli asukasluvun kutakin tuhatta kohden 74, vastaavat luvut Lapissa olivat vain 7.322 ja 36.

Kunnittain laadittu tilasto teollisuuden työntekijöistä Lapin läänissä oli seuraava:

a) Kaupungit:

Kemi 4.631, Kemijärvi (kauppala) 117, Rovaniemi 986, Tornio 508, eli yhteensä 6.236.

b) Maalaiskunnat:

Alatoniemi 47, Inari 57, Kemijärven mlk 168, Kemin mlk 73, Kittilä 8, Kolari 5, Muonio 4, Pello 14, Rovaniemen mlk 390, Salla 73, Simo 5, Sodankylä 32, Tervola 17, Ylitornio 193, yhteensä 1.086.

Teollisuustuotannon jalostusarvo asukasluvun tuhatta kohden oli tuolloin koko maassa 95 milj. vmk ja Lapissa 65 tn:lj. vmk.

Eri teollisuudenaloista on Lapin läänissä ehdoton ykkönen **puu- ja paperiteollisuus**. Puuteollisuuden ko. alueella maksamat palkat, yhteensä 1.221.200.000 vmk, edustivat v. 1960 koko maan vastaavan alan palkoista 7,9 %:a ja tuotannon bruttoarvo, yhteensä 7.428.000.000 vmk, koko maan vastaavan alan tuotannon bruttoarvosta 7 %:ia. Paperiteollisuudessa olivat vastaavat prosenttiluvut suhteellisesti jonkin verran alhaisempaa luokkaa. Samaan aikaan oli Lapin läänin puu- ja paperiteollisuuden palveluksessa yhteensä n. 4.000 työntekijää.

Kaivosteollisuus, jonka vuosilouhinta Lapissa on nykyään vasta n. 200.000 tn, on kehityksessään suuresti laajenevan teollisuustoiminnan ala. Kun jo valmiina olevat suunnitelmat ovat toteutuneet, vuosilouhinta kohoaa 1.300.000—1.500.000 tn:iin ja on n. 15 % koko maan louhinitavolyyminä. Kuluvan kymmenluvun puolivälissä voinee Lapin alueen kaivostoiminta turvata toimeentulon jo 750: lie a 800:lle ammattityömiehelle ja toimihenkilölle. Toimihenkilöitä tulee olemaan noin puolet varsinaisten kaivostyöläisten määrästä.

Alueina, joihin Lapin kaivosteollisuus lähinnä tulee keskittymään, mainitaan tavallisimmin: 1) Kärvasvaaran—Raajärven rautakaivosalue, 2) Kolarin rautakaivosalue, 3) Kolarin kalkkikivi- ja sementtiteollisuusalue. (Näistä kahden ensiksi mainitun aineen työntekijätarve nousee v:teen 1968 mennessä yhteensä ainakin 600 henkeen ja viimeksi mainitun, sitten kun sen tehtaat ovat valmiit, n. 130:een.)

Muusta alueen väestön työllistäjänä varteenotettavasta teollisuudesta on tilastojen mukaan mainittava: koneteollisuus, kaasu-, sähkö- ja vesiljohdoteollisuus, elintarviketeollisuus, kulkuneuvoteollisuus, sähköteknillinen teollisuus, tekstiiliteollisuus, graafinen teollisuus.

Lapin läänin alueen pienteollisuutta v. 1961 (tilastoitaessa päädyttiin tämän alan työpaikoissa kokonaislukuun 903. Työllistettyjä työläisiä ja toimihenkilöitä oli näissä työpaikoissa yhteensä 4.647.

Vuoden 1954 suunnitelma alueen kivi- ja rakennusaineteollisuuden, metalliteollisuuden, nahkateollisuuden, tekstiiliteollisuuden, elintarviketeollisuuden, marja- ja kalanjalostusteollisuuden sekä ns. Lapin esine-teollisuuden kehittämiseksi sellaiselle tasolle, että näiden alojen tuotteet saataisiin oman läänin alueelta, osoitti että uusia työpaikkoja olisi tarvittu 1.000 kpl ja kukin uusi työpaikka vaatinut investointeja n. 1,7 milj. vmk. Mainittu suunnitelma kuuluu Lapin Maa-kuntaliiton ajettavina olleisiin hankkeisiin.

Lapin läänin pienteollisuustilastossa esiintyvistä teollisen toiminnan aloista mainittakoon: (a) juomia valmistava ja muu elintarviketeollisuus, (b) kenkä-, vaatetus- ja ompeluteollisuus sekä (c) muu tekstiili- ja (d) muu nahkateollisuus, (e) puuteollisuus, (f) huonekalu- ja raikeinnuspuusepänteollisuus, (g) kumiteollisuus (rengaskorjaomot), (h) koneteollisuus, (i) metallituoteteollisuus, (j) savi- ja lasiteollisuus, (k) kivenjalostusteollisuus, (l) graafinen, teollisuus.

Vaikka maidonkuljetusmatkat Lapissa ovat keskimäärin normaalia paljon pitemmät, on meijeritoiminta läänin alueella verrattain laajaa. V. 1961 saapui alueen mejereihin maitoa 63 milj. litraa. Maidon lähettäjiä oli 9.200. — Lapin meijeritoiminta on pääasiassa Valion hallussa. Kahdessa sen omistamasta 7:stä meijeristä valmistetaan pääasiassa juustoa (Ylitornion ja Sallan meijerit). Lähetetyt maltoerat ovat yleensä olleet pieniä (v. 1961 keskimäärin 14 litraa meijerin käyttöpäivää kohti kultakin lähettäjältä).

Lapin suurien metsävarojen vastainen hyväksikäyttö on koko laajuudessaan nousemassa valtakunnalliseksi tutkimus- ja tehtäväongelmaksi. Voimakkaita virikkeitä tähän ovat antaneet keskustelut rakenteilla tai suunnittelun alaisina olevista uusista puunjalostuslaitoksista (Kemijärven puunjalostustehdas, Kirkkoniemien ja Inarin alueen suunnitelmat) sekä koko maata käsittävät metsien kasvullisen tuotannon lisäämiseen tähtäävät pyrkinnöt. Näihin kysymyksiin liittyy vielä erillisenä kysymyksenä se, voitaisiinko tämän alueen metsäteollisuudelle hankkia raakapuutavaraa myös luovutetun Sallan alueen suurista metsistä, joista viime aikoina on eräissä yhteyksissä mainittu.

Voidaan sanoa, että sanonnalla "Puulla, voimantuotannolla ja kaivostoiminnalla parempiin päiviin" on Lapin läänin asujaimiston mie-
lissä yhä metsänraikas ja pihkantuoksuinen tulevaisuudenhaju.

Liikenne- ja kuljetusolot

Tieverkko Lapin läänissä on vielä suhteellisen harva. Tärkeän Petsamon tien loppupää kuuluu Neuvostoliiton alueeseen. On laskettu, että samaan aikaan kuin maanteitä koko maassa oli n. 300 m neliökilometriä kohden, Uudellamaalla 512 m neliökilometriä kohden, vastaava keskimääräluku Lapin läänissä oli vain 48 m.

Yleisiä teitä laskettiin Lapissa v. 1960 olleen n. 5.500 kilometriä eli vajaat 8 % yleisten teiden yhteenlasketusta pituudesta koko maassa.

Tiekuljetusten liikennepaljoutta kuvaavat luvut osoittavat, että samaan aikaan kuin hevoskuljetuksia koko maassa oli 305.000 tonnikilometriä, niitä oli Lapissa 13.000 tonnikilometriä.

Moottoriajoneuvokuljetusten osalta vastaavat tonnikilometriluvut olivat: koko maa 23.523.000, Lappi 1.321.000.

Antoja on Lapissa vajaat 10.000 yksikköä, joista farmari- ja henkilöautojen osuus yleisiin oloihimme nähden suhteellisen suuri. Linja-autoja lienee kaikkiaan 650—700.

Rautatieverkosta Lapissa voidaan varsinaisesti ruveta puhumaan vasta sitten, kuii rakenteilla oleva Taivalkosken;—Sodankylän rata ohittaa Kemijärven ja poikkiräta Rovaniemi—Länsirajan Lappi on muuttunut alustavasta haaveesta lopulliseksi todellisuudeksi. Sodankylän, Kittilän ja Kolarin yläpuolisten alueiden saamista rautatieverkon piiriin on pidettävä olennaisena osana itämän alueen laajemmista tulevaisuudensuunnitelmista.

Lapin läänin neljältä pääasemalta myytiin VR:n matkalippuja v. 1961 seuraavasti:

Kemi	188.336 kpl
Rovaniemi	177.312 "
Tornio	115.247 "
Kemijärvi	45.770 "

Kappaletavaraa lähetettiin näiltä asemilta v. 1960 yhteensä 39.923 vaunukuormaa ja tulot liikenteestä nousivat yhteensä 890.150.000 vmk.-aan.

Kemin, Rovaniemen ja Kemijärven asemat tulevat olemaan 1960- ja 1970-luvun Lapissa huomattavia puutavara- ja puunjalostustuotteiden lastauspaikkoja. Tornion aseman erikoisluonne tulee puolestaan tehostumaan sitä mukaan kuin tuleva Kolarin (myöhemmin

Muonion ja Skibotnin) rata rupeaa purkamaan läntisen raja-alueen tuotteita Röytän satamaan ja maailmanmarkkinoille.

Satamia ja lentokenttiä on Lapissa toistaiseksi vain 2 + 3. Edellä mainitun Tornion Röytän sataman naapurina on Keminsaltama, ja Kemins lentokentän ohella on Lapissa kaksi varsinaista muuta lentokenttää, toinen Rovaniemellä, toinen Ivalossa. Liikennelentokenttien rakentaminen Kemijärvelle ja Länsirajan Lappiin eivät voine olla kovin kaukaisen tulevaisuuden asioita.

Satamatuloja kertyi v. 1960 Kemissä 96.788.000 vmk ja Röytässä 33.993.000 vmk.

Lentomatkustajien lukumäärä oli Lapissa v. 1960 tilaston mukaan 45.390. Vastaava luku koko maassa oli 913.445 matkustajaa, joista kotimaan liikenteessä 643.693.

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöltä, lääkintöhallitukselta ja Suomen Punaiselta Ristiltä Lapin väestö odottaa jatkuvasti entistä parempia suunnitelmia lentokuljetuksina hoidettavien postien ja sairaankuljetusten lisäämiseksi omalla ja koko Pohjois-Suomen alueella.

Postitoimipaikkojen lukumäärä on Lapissa alueen suuruuteen nähden ilahduttavan suuri.

Kuntien mukautuminen uuden kehitysvaiheen vaatimuksiin

Elinkeinorakenteen yksipuolisuudesta johtuvien haittojen poistamiseksi ovat Lapin läänin monet kunnat tunteneet kiinnostusta "teollistamispolitiikkaan", jolle Lapissa ovat antaneet tuulta purjeisiin erityisesti suurisuuntainen voimaloifcosrakentelu sekä se puunjalostusteollisuuden alalla tapahtunut tai parastaikaa tapahtuva rakentaminen, josta Kemi-yhtiö, Veitsiluoto Osakeyhtiö ja Kemijärvi Oy uuden uran aukaisijoina viime kädessä vastaavat. Myöskin uusien kaivosalueiden löytyminen ja niiden hyväksikäytöstä käydyt vilkkaat keskustelut ovat vaikuttaneet samaan suuntaan, samoin keskustelut, jolta on käyty Pohjoiskallion ongelmien tutkistelun yhteydessä erityisesti Inarin ja Kirkkoniemen puunjalostuslaitoshankkeiden ja uutta Jäämeren tietä koskeneiden suunnitelmien tiimoilta.

Kunnat, joilla ei ole mahdollisuutta saada alueelleen suurteollisuutta, ovat ryhtyneet pyrkimään eteenpäin pienteollisuutta suosivalla linjalla. Entiset yksipuoliset maatalous-, metsä- ja poronhoitopitäjät haluavat muokkautua maatalous- ja pienteollisuuspitäjiksi, metsä- ja meijeripitäjiksi (esim. Salla), jne. Yleinen vaatimus on: Alueelle on saatava lisää teollisuutta — ellei suurta, niin pientä- ja keskisuurta — ja lisää erilaisten palveluelinkeinojen ja vapaiden

ammattien harjoittajia. Kuntien verotuspohja on saatava vahvistumaan ja kunnallisen toiminnan taso nousemaan ainakin suurin piirtein samoille lukemille kuin maan eteläisemmissä osissa.

Näissä suhteissa ennakkoluulottomuus ja kilpailun halu lienevät nykyisin jo murtaneet ikaikki epäilykset myös perimmässä pohjolassa.

Esimerkiksi siltä, missä hengessä ja millaisiin seikkoihin huomiota kiinnittäen mainittuja pyrkimyksiä julkisuudessa ajetaan, otettakoon tähän eräässä pääkaupungin päivälehdessä 17. 2. 1963 otsikoilla "Tornio, Suomen maayhteyksien portti länteen" julkaistu ilmoitus:

"TORNIO

Suomen maayhteyksien portti länteen

Ainoalaatuisen sijaintinsa ja erikoisten liikenneyhteyksiensä vuoksi Tornion kaupunki tarjoaa mitä parhaimmat mahdollisuudet uuden teollisuuden sijoituspaikkana.

Kaupunkialueelta saatavana edullisesti tontteja teollisuutta, pieneteollisuutta ja käsiteollisuutta varten, sekä Tornion sataman Röytän välittömässä läheisyydessä alueita suurempaakin teollisuutta varten.

Tornio tarjoaa muistamisen arvoisia etuja.

Ruotsin ja Haaparannan välitön läheisyys

Kaupunkiin eurooppalainen rautatie

Rautatieyhteydet Etelä-Suomeen hyvät

E 4 valtatie kaupungin halki

Lentokentälle 23 km

Vientisatama

Tornion joen uittoväylä

Runsaasti makeaa vettä

Sähkötarifit maamme halvimpia

i# Tullikamari

Tp[^]kortisto

(• Virkeää asuntotuotantoa

0 Nais- ja miestyövoimaa saatavana runsaasti

% Seminaari, oppikouluja, ammatti- ja kaupallisia kouluja

Sairaala

Paikkakunnalla teollisuutta, sahoja, panimo, sukkatehdas, lihanjalostuslaitos, ompelimo, korjaamoita sekä matkamuisto- ym. käsiteollisuutta, jotka kaipaavat rinnalleen uutta yrittäjä-voimaa."

Opetus- ja sivistystoimi

Opetus- ja sivistysolot Lapissa ovat joutuneet eri yhteyksissä vilkkaan pohdinnan alaisiksi, ei vähiten Kemijärven seminaarin ja Oulun yliopiston perustamista edeltäneissä mielipiteiden vaihdoissa. Keskustelu oli vilkasta myös Lapin Kansankorkeakoulun perustamista ja nyt viimeksi Rovaniemen kesäyliopistahankkeen valmistelua edeltäneinä aikojina.

Yleisesti katsoen voidaan sanoa, että Lapissa ei ole vielä tarpeeksi keskikouluja — ei kunnallisia eikä myöskään yksityisiä ja valtion keskikouluja — eikä yleisiä ja erikoisalojen ammattikouluja. Laskelemien mukaan (Aarno Niini) valkenisi tilanne v:een 1965 mennessä Lapissa kuitenkin siinä määrin, että oppikouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien 14 ä 19-vuotiaitten luku nousisi 35 %:iin kaikista noiden ikävuosien nuorista, vastaavan prosenttiluvun koko maassa ollessa enää vain 0,3 prosenttiyksikköä tuota prosenttimäärää korkeampi.

Maalaiskuntien osalta olisi Ikuva kuitenkin tuntuvasti synkempi kuin kaupunki- ja kauppalakuntien.

Mitä koulunkäyntiä valaiseviin tilastoihin tulee, niiden mukaan Lapissa oli vielä v. 1950 vain *osittain kansakoulun käyneitä* 37,4 % (koko maassa 27,5 %).

Kansakoulukurssin suorittaneita, joita tuolloin oli koko maassa 64 % väestöstä, oli Lapissa 57,3 % sen asujaimistosta.

Vastaavat luvut keskikoulukurssin suorittaneiden osalta olivat 5,5 % ja 3,6 % sekä ylioppilastutkinnon suorittaneiden osalta 3 % ja 1,7 %.

Oppilaspaikkojen todellisesta ja tyydytetystä tarpeesta Lapin läänin eri ammattikoulualueilla on laadittu seuraava asetelma:

Ammattikoulualue	Oppilaspaikkojen tarve	
	a) Todellinen	b) Tyydytetty
Kemin	210	Yhteensä 233 paikkaa
Länsi-Pohjan	180	
Rovaniemen	260	
Koilliskuntain	130	

Arvioidusta ammattioppilaspaikkojen kokonaistarpeesta 780 a 800 vuosioppilaspaikasta käsittää lain määräämää perustamisvelvoite vain 374 paikkaa. Muu osa jää kuntien ja kunnallismiesten hyvän tahdon varaan.

Kirjasto- ja arkistotoimen sekä teatterilaitoksen kehittämisessä Lapin läänin alueella on vielä paljon ja pitkäksi ajaksi tehtävää.

Omaa Lapin maakunta-arkistoa Lapissa ei vielä ole.

Teattereiden merkitys Lapissa on tätä nykyä muualla kuin Kemissä ja Rovaniemellä jokseenkin näkymätön.

Kotikirjastot ovat Lapissa työläis- ja talonpoikaiskodeissa yleensä vaatimattomia, kuten muillakin vastaavan tulotason alueilla. Kötihartäuskirjojen ohella ne käsittävät tavallisesti vain vähäisen määrän arvokkaampaa kaunokirjallisuutta ja korkeintaan pari kolme omaa maata tai maakuntaa esittelevää kuvajulkaisua. Työläiskodeissa kulkee valikoidun kansalliskirjallisuuden linja täälläkin Aleksis Kivistä Sillanpään ja Pekkasen kautta Lauri Viitaan ja Väinö Linnan. Vanhojen talollisten perheissä ja nuorisoseurahenkisissä kodeissa tämä linja vedetään usein Linnankosken ja Alkion kautta Artturi Leinoseen tai muuhun hänen ikäpolvensa edustajaan. Varsinaisina Lapin kirjailijoina tunnetaan ja viljellään sellaisia nimiä kuin Jaakko Fellman, Samuli Paulaharju, A. E. Järvinen, Jussi Lai-nio, Yrjö Kakko, Reino Rinne jne.

Menneiden kymmenlukujen köyhän kansan kuvaajina on Lapissa myös paljon luettu Ilmari Kiantoa ja Pentti Haanpäättä, joiden varsinaiset perusmaisemat kuitenkin ovat Oulun läänin puolella.

Terveysten- ja sairaanhoito

Alueella, jossa sekä maa- ja metsätyötä että muuta raskasta ruumiillista työtä tekevien suhteellinen lukumäärä on suuri, etäisyydet pitkät, kuljetusolosuhteet vaikeat ja luonnonolot karut, kaipaavat terveyden- ja sairaanhoito-olot luonnollisesti vielä monenlaista kohennusta. Tutkimuksissa on todettu, että kun Lapin läänin asukasluku oli n. 4,6 % koko maan väestöstä, tämän läänin sairaansijojen määrä oli 3,7 % koko maan sairaansijojen yhteismäärästä. Vain tuberkuloosia sairastavien hoitopaikkoja on Lapissa enemmän kuin maassa keskimäärin. Tuntuva puutetta sen sijaan podetaan jatkuvasti kirurgisten sairauksien sekä sisätauti-, reuma-, silmä-, kurkkua ja korvasairauksien sekä naistentautien hoitopaikoissa, Samaan aikaan kuin koko maassa oli yksi sairaansija 113 asukasta kohden (tilasto w:lta 1959—60), niitä oli Lapissa yksi 138 asukasta kohden.

Synnyttäjiä oli Lapissa tuolloin jokaista synnytyssijaa kohden 56, äcöko maassa vastaavasti 39.

Mitä melisairaiden hoitopaikkoihin tulee, niitä laskettiin Lapissa olevan yksi kutakin 724 asukasta kohden vastaavan suhteen koko maassa ollessa 1:291.

Asevelvollisuuskutsunnat ovat osoittaneet, että parantuneella koululääkäri- ja kouluhammaslääkäritoiminnalla samoin kuin tiheneväl-

lä äitiys- ja lastenneuvolaverkolla on Lapissakin voitu saada paljon aikaan kansanterveyden hyväksi.

Samaan suuntaan ovat vaikuttaneet nuorison keskuudessa harjoitettu urheilu- ja retkeilytyö sekä sellainen raittiustyö, jossa päähuomio keskittyy ns. välilliseen raittiuskasvatukseen.

Urheilulaitoksia ja urheiluohjaajia ei Lapissa ole tarvetta vastata määrää.

Matkailu

Lappi on sekä ulkomailta että oman maan eri osista perimpään pohjolaan suuntautuvan miatkailum luvattu maa, Talviajan tunturi- ja hiihtomatkailua täydentää yöttömän kesäyön ajan vietto Lapin hotelli- ja tunturimajakeskuksissa tai sen erämaakairoissa, puroilla ja jokivarsissa tai (kalarikkaalla Inarilla. Kuusamon, Karigasniemen, Kilpisjärven ja Tornion reitit ovat houkuttelevia ja vaivan maksavia kesäreittejä vaateliallekin automatkailun harrastajille.

Uranuurtajien asemassa ovat Lapin matkailuelämässä jo kauan olleet, paitsi alueen kunnat matkailulautakuntineen ja alueen linja-autoliikenteen harjoittajat, myös matkailualan valtakunnalliset järjestöt ja erilaiset matkatoimistot sekä ennen kaikkea valtion rautatiet ja Aero.

MITÄ TAVOITTEITA LAPIN LÄÄNIN SOSIALIDEMOKRAATIT PITÄVÄT TÄRKEIMPINÄ ALUEEN OLOJEN KEHITTÄMISELLE?

Sosialidemokraattinen Puolue on hyväksynyt päämääräkseen sellaisen talouspolitiikan, jonka avulla tuotanto ja kansantulo saadaan nousemaan ja pysyvien työpaikkojen puute koko maassa poistetuksi. Tältä pohjalta lähtien sosialidemokraatit ovat viitoittaneet sosiaalista hyvinvointipolitiikkaa kannattavien palkannauttija-, maanviljelijä- ja pienyrittäjäpiirien yhteiset tavoitteet myös Lapin läänin alueella.

Taloudellisen laajentumisen avaimet Lapissa ovat ensi sijassa tehostuvan metsätalouden, laajentuvan puunjalostusteollisuuden, kasvavan sähkövoimantuotannon ja pitkäjännitteisen kaivostoiminnan aloilla. Näiden alojen kehittäminen avaisi mahdollisuudet koko elinkeinotoiminnan vilkastumiselle ja väestön toimeentulon parantumiselle läänin alueella. Yksityinen maatilatalouskin tarvitsee kehittyäk-

seen sen osto- ja kulutuskykyisen ympäristön, jonka vain maakunnan ripeä teollistuminen voi aikaansaada.

Kemi- ja Ounasjoen, Tornion- ja Muonionjoen sekä läänin pohjoisimmassa osassa Tenojoen ja Paatsjoen vaikutusalueet ja asutusvyöhykkeet muodostavat luonnollisen pdhjan Lapin läänin kaikki alueelliset tarpeet huomioon ottavalle teollisuuden sekä maa- ja metsätalouden kehittämistyölle.

Maa- ja metsätalouden kehittäminen

Maatalous Lapissa on pidettävä karjatalous- ja rehunviljelysvaltaisena. Maataloustuotteiden, erityisesti maidon, lihan ja kananmunien markkinointia on edistettävä sekä Lapissa viljeltäviksi soveltuvien kasvien sopimusviljelyä kehitettävä. Tuottaviksi osoittautuvia maatalouden luontaisia sivuelinkeinoja on laajennettava.

Kunnollisen toimeentulon turvaamiseksi tuottajatalouksille on pientilojen elinkelpoisuutta nopeasti parannettava. Tähän pyritessä on edistettävä maatilatalouden erikoistumista ja koneellistamista sekä yksityismetsien järkevää hoitoa ja uudistumista. Maatalouden koneellistamista laajennettaessa on kone- ja korjaamoalan yrittäjätoiminnalle saatava rahoitustukea julkisista varoista.

Perheviljelmien perusparannustöihin ja rakennustoimintaan on saatava riittävästi pitkäaikaisia ja halpakorkoisia valtion lainoja. Pientiloilta muuhun ansio- ja elinkeinotoimintaan siirtyviä nuoria on autettava mm. työväline- ja pienyrittäjälainoin.

Maatalouden verotuksessa on päästävä eroon pienviljelijöitä rasittavasta isännänpalkkaverosta ja siirryttävä muissa edistyneissä maissa jo aikojen sitten toteutettuun todellisten tulojen verotukseen. Tämä uudistus takaisi samalla uuden ja entistä oikeudenmukaisemman pohjan maatalouden tukitoimenpiteille.

Poronhoidon tulee Lapin varsinaisilla poronhoitoalueilla, ja etenkin saamelaisväestön keskuudessa, olla valtiovallan erityisen huolenpidon kohteena.

Metsätalouden edistäminen

Lapin metsien tuottoa on lisättävä tehostamalla voimaperäisesti metsämaiden ojitusta ja kuivatusta sekä laajentamalla metsän-

viljelyä ja -lannoitusta. Metsien hyväksikäyttöä on edistettävä rakentamalla Lappiin tiheä metsäautotieverkosto.

Metsätyömiesten toimeentulon turvaamiseksi ja heidän tulotonsa kohottamiseksi on metsätyöalan koulutustoimintaa lisättävä. Metsätyömieskunta on pyrittävä vakinaistamaan ja taattava sille jatkuvat ja pysyvät työmahdollisuudet ympäri vuoden.

Metsätyön koneellistumista Lapissa on edistettävä verohelpotuksin ja -alennuksiin sekä halpakorkoisin lainoin.

Metsätyömiesten lakisääteinen eläkeikä on alennettava 55 vuodeksi. Heidän ansiotonsa ja muut työehtonsa on saatava nostetuksi puunjälöstusteollisuuden järjestäytyneiden ammattimiesten tasolle. Metsätyömiesten asunto- ja terveydenhoito-oloja on kiireellisesti ryhdyttävä parantamaan.

I

Liikenneolojen **kehittäminen**

Metsätalouden, teollisuuden ja kaupan nopea kehittäminen vaatii Lapin liikenneolojen parantamista rakentamalla uusia tieyhteyksiä ja parantamalla teitten kuntoa. Uusia teitä rakennettaessa on samalla pyrittävä sekä kotimaisen että ulkomaisen matkailijaliikenteen vilkastuttamiseen.

Taivalkosken—Kemijärven ja Kaulirannan—Kolarin ratojen rakentamista on nopeutettava ja samalla kiireellisesti tutkittava mahdollisuudet näiden ratojen jatkamiseksi kauemmas pohjoiseen. Poikkatairatojen rakentaminen Lappiin on myös otettava kiireellisen tutkimuksen kohteeksi.

Sekä tavara- että <matkailijaliikenteen kehittämiseksi olisi saatava nykyistä paremmat tieyhteydet Suomen Lapista Norjan rannikon jäättömiin satamiin.

Lapin läänin satama- ja lentokenttäohjelma 1960- ja 1970-lukua varten on viipymättä saatava työn alle ja kiireellisesti toteutettavaksi.

Terveyden- ja sairaanhoito-olojen kehittäminen

Valtiovallan on ryhdyttävä tehokkaisiin toimenpiteisiin nykyisin vallitsevan lääkärinpuulan poistamiseksi Lapin läänistä.

Sairaaloiden rakentamista ja sairaanhoidon kehittämistä on Lapissa kiirehdittävä, niin että maakunnan jälkeenjääneisyys maan eteläisiin osiin verrattuna saadaan nopeasti poistetuksi. Tehokas ja nopea sairaanhoito on harvaanasutuilla seuduilla turvattava rakentamalla riittävästi sairausmajoja ja ensiapuasemia.

Taistelua tuberkuloosia, reuma- ja sydänsairauksia sekä verisuonitauteja ja syöpää vastaan ora Lapissakin tehostettava.

Sairaanhoitajien, terveyssisarten, kättilöiden ja kodinhoitajien saamiseksi Lappiin on heidän palkkaustaan ja muita työehtojaan parannettava.

Lasten ja nuorten terveyden vaalimiseen on saatava nykyistä enemmän palkattua ammattityövoimaa ja varoja.

Vanhusten ja invalidien hoito on saatava samalle tasolle kuin maan edistyneimmissä osissa.

Satraankuljetusolojen parantamisen on tapahduttava Lappia var-
ten laadittavan erikoisohjelman mukaisesti.

Asunto-olojen parantaminen

Lapin läänin asunto-oloja on pikaisesti parannettava lisäämällä tilavien ja laadultaan hyväkuntoisten, nykyaikaisten asuntojen rakentamista. Tavoitteena on pidettävä huone ja henkilö -periaatteen mukaisen vähimmäisohjelman nopeata toteutusta sekä väestökeskuksissa että maaseudulla.

Halpakorkoisten ja pitkäaikaisten asuntolainojen määrää on nopeasti lisättävä. Väestökeskusten yleisiin perusparannustoihin on saatava nykyistä enemmän valtiovallan rahoitustukea.

Lapin maaseudun sähköistystä on kiirehdittävä ja siihen tarvittavien lainojen määrää lisättävä. Myös vesi- ja viemärijohtojen rakentamista on tehokkaasti edistettävä.

Opetus- ja sivistystoimen edistäminen

Tasaveroisten koulunikäyntimahdollisuuksien turvaamiseksi Lapin läänin lapsille on alueen kansakouluolot nopeasti saatava muun Suomen tasolle. Kansalaiskoulut on saatava nopeasti 2-vuotisiksi ja 9-Vuotisen peruskoulun kokeilutoiminta viipymättä käyntiin. Kun-

nallisia keskikouluja ja yliopistoon johtavia oppikouluja tarvitaan lisää.

Yleiset ja erikoisalojen ammattikoulut on rakennettava Lappiin maakunnallisen erikoisohjelman puitteissa. Erityistä huomiota on tällöin kiinnitettävä metsäalan, kaupan ja teknillisten alojen opetukseen, samoin sairaanhoitohenkilöstön ja opettajien kouluttamiseen.

Työväenopistotoimintaa on kehitettävä ja itseopiskelun mahdollisuuksia maakunnassa lisättävä.

Kirjastotoimen ja teatteritoiminnan kehittäminen Lapin läänin alueella vaatii oman erikoisohjelmansa. Siihen on sisällytettävä mm. Lapin maakunta-arkiston perustaminen.

Yhtymäkohtia kunnallisen ja seurakuntaelämän välillä on lisättävä ja sosiaalisen ajattelutavan voimistumista näillä aloilla ennakkoluulottomasti edistettävä.

Kuntien velvollisuudet

Lapin läänin kuntien on ryhdyttävä nykyistä määrätietoisempaan toimintaan alueittensa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojen kehittämiseksi. Kuntien yhteistoimintaa on tehostettava. Suunnitelmat ainakin kahden uuden kauppalan perustamiseksi Lapin lääniin on lähimmässä tulevaisuudessa toteutettava. Lappi on otettava huomioon valtion hallinnon taajakeskityssuunnitelmissa.

Kuntien taloudellisia rasituksia on lievennettävä siirtämällä julkisia menovelvoitteita valtiovallan kannettavaksi sekä pienentämällä kuntien osuutta valtion ja kuntien välisessä kustannusten jaossa.

Luotaessa Lappiin suurteollisuutta on kuntien tehostettava ponnistuksiaan uuden pienteollisuuden rakentamiseksi läänin alueelle. Myös muuta elinkeinotoimintaa on kuntien pyrittävä alueillaan vilkastuttamaan.

Kunnille on myönnettävä lisää lainoja plenteQllisuustalojrm ja kunnallisten vesi- ja sähköverkostojen rakentamista varten.

Nuorisotyön on oltava kuntien huolenpidon kohteena. Jokaiseen kuntaan on saatava nuoriso- ja järjestötalot sekä riittävät kerho- ja kirjastotilat.

Matkailun edistäminen

Lapin matkailualojen kehittäminen on saatava koko valtakunnan asiaksi. Matkailun tarpeet on otettava huomioon suunniteltaessa uusia maanteitä, rautateitä ja lentokenttiä ja kunnostettaessa nykyisiä liikennereittejä ja -paikkoja.

Yleisissä liikennevälineissä on kulkuvuorojen määrää lisättävä ja matkalippujen hinnat sopeutettava myös matkailullisten vaatimusten mukaisiksi.

Hotelli- ja ravintolaolbja on pikaisesti parannettava, erityisesti ulkomailta tänne suuntautuvan matkailun laajentamismahdollisuuksia silmällä pitäen. Myös kansanmatkailua, sekä kotimaista että ulkomaista, on edistettävä rakentamalla ja perustamalla lisää nykyajan vaatimukset täyttäviä majoituspaikkoja ja leirintäalueita.

Lapin kalastusaloja kehitettäessä on myös urheilukalastuksen lisäämisen mahdollisuudet otettava huomioon.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Sosialidemokraattien periaateohjelma muodostaa puolueemme toiminnan perustan. Ajankohtaiset tavoitteet je menettelytavat on taas ilmaistu niissä ohjelmissa, jotka on hyväksytty puolueemme yleisiksi työohjeiksi; Sen sijaan maakunnallisia ohjelmia ei puolueellamme ole ollut, vaikka sellaisten tarve on ollut ilmeinen. Varsinkin köyhimpien maakuntiemme puolueväki on eri yhteyksissä toivonut tässä suhteessa toimenpiteitä.

Kun edellä mainitut piirijärjestöt ovat puoluetoimikunnan myötävaikutuksella aikaan saaneet nyt käsiteltävinä olevat maakunnalliset tavoiteohjelmat, on tulosta tervehdittävä tyydytyksellä. Tehittävä on ollut vaikea ja sen suorittaminen on vaatinut paljon työtä.

Puoluetoimikunta esittää, että puoluekokous hyväksyisi edellä olevat ohjelmat asianomaisten maakuntien sosialidemokraattien tavoitteina.

93. ETELÄ-POHJANMAA

Vaasan läänin Sosialidemokraattisen Piirin esitys

Pohjanmaan alueellinen suunnittelu

Viime vuosina on yhä enemmän ryhdytty puhumaan paitsi haja-keskityksestä myöskin alueellisesta suunnittelusta. Käsityksemme mukaan tämä on paikallaan silloin, kun se tapahtuu asiallisella pohjalla. Mitä nimenomaan alueelliseen suunnitteluun ja siltä pohjalta tapahtuvaan maan eri alueiden taloudellisen kehityksen vastaisen suunnan määrittelyyn ja siltä pohjalta tapahtuvaan tehtävien koordinoimiseen tulee, on se nähdäksemme varsin tarpeellistakin.

Sosialidemokraattisen Puolueen talouspoliittiset tavoitteet on tähän saakka viitoitettu valtakunnallisen kokonaisohjelman pohjalta. Varsinaiseen alueelliseen jaoitteluun ei ole ilmeisesti ollut tarvetta aikaisemmin. Voidaksemme kuitenkin eri puolilla maata vastata meihin luottavien ihmisten tiedusteluihin ja odottaviin kyselyihin yksityiskohtaisemmin kuin viittaamalla hyviin kokonaisohjelmiin, tarvitaan puolueemmekin piirissä entistä laajempaa alueellista tutkimustyötä ja selvittelyä ja niiden pohjalta tehtyä ohjelmasuunnittelua, joka paikallisolosuhteistaan huolimatta soveltuu sosialidemokratian kokonaistavoitteisiin ja siten omalta osaltaan, täydentäessään ohjelmallisia pyrkimyksiämme, vie asiaamme eteenpäin.

Tältä pohjalta lähtien Vaasan läänin Sosialidemokraattinen Piiri r.y:n piiritoimikunta ja sen maaseutujaosto ovat viime vuosien aikana pyrkineet selvittämään alueellisia erikoiskysymyksiään ja saattamaan niistä käsityksiään paitsi asioihimme kovakorvaisesti suhtautuvan valtiovallan, myöskin sosialidemokraattisen puolue-toimikunnan ja sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän tietoon. Tämä on kuitenkin tapahtunut ikään kuin "paloittain" hajanaisena, vailla selväpiirteistä kokonaisohjelmaa, jonka vahvistamiseen vähäisten varojen ja siitä johtuvien muiden esteiden vuoksi ei ole ollut edellytyksiä. Mielihyvin olemme kuitenkin voineet todeta sen, että tähänastiset toimenpiteemme — joista eräät ovat saaneet mm. eduskuntaryhmämme aktiivisen toiminnan osakseen — ovat olleet selvästi edellä muiden puolueiden tavoitteista. Muillehan on riittänyt lähinnä puheet, vailla selviä tavoitteita ja ohjelmallisia pyr-

kimyksiä. Se ei kuitenkaan riitä, eikä saa riittää sosialidemokraateille, vaan meidän on pidettävä aloite käsissämme ja edettävä tässä suhteessa muita nopeammin ja määrätietoisemmin. Se on sosialidemokratian etu. Ja mikä on sosialidemokratian etu, se on myös kansan etu.

Pohjanmaan — Vaasan läänin — olosuhteet ovat monessa suhteessa muista alueista poikkeavat. Sen vuoksi nimenomaan Pohjanmaalla näitä kysymyksiä pyrimme korostamaan. Voidaksemme antaa puoluekokouksen osanottajille ja puolueen johdolle aineksia siihen keskusteluun, johon tavoitteemme tähtäävät, haluamme esittää lyhyesti tämänhetkisen tilannekuvan, joka on se tosiasiallinen lähtökohta, jolta Vaasan läänin, se on Etelä- ja Keski-Pohjanimaan, taloudellisia olosuhteita on lähdettävä tästä edes kehittämään.

Vaasan läänin maaseutupitäjissä on noin 344.000 asukasta. Vaikka" 1950-luvun aikana syntyvyyden enemmyyden vuoksi väestön lisäys olisi pitänyt olla noin 30.000 henkeä, väheni väestö tuona aikana tosiasiasa noin 13.000 henkilöllä. Muuttoliike toisin sanoen vei alueelta yli 40.000 ihmistä. Oltakoonpa muuttoliikkeestä mitä mieltä tahansa, voidaan todeta, että tuo väestömäärä on hakeutunut paitsi oman alueen kaupunkeihin, muualle Suomeen ja suuressa määrin myös Ruotsiin vailla ammattitaitoa. Amimattikoulutus on ollut aivan riittämätöntä ja siksi noilta ihmisiltä on puuttunut myöskin pohja varman elintilan hankkimiseen niissä asutuskeskuksissa, joihin he ovat joutuneet. Liian monet heistä ovat olleet koritettuina asutuskeskusten työttömyyskortistoissa heti, kun työttömyysajat ovat tulleet. Niinpä mm. Vaasassa työttömyystalvena 58-59 kaikista työttömyyskortistoihin merkityistä yli 80 prosenttia oli muuttanut kaupunkiin vuonna 1945 tai sen jälkeen. Suunta lienee sama, vaikka sitä ei olekaan tutkittu, läänin imuissa kaupungeissa.

Mitä nimenomaan alueen työllisyyskehitykseen tulee, voidaan todeta, että se 1850-luvulla kulki yhä huononevaan suuntaan. Huolimatta siitä, että muuttoliike on tosiasiallisesti vienyt alueeltamme yli 40.000 ihmistä, on työttömyys 1950-luvun vaikeina työttömyysvuosina nelinkertaistunut. ISSO-luvun alun 2.500:sta työttömyyskortistoihin merkityistä oli kymmenluvun vaikeina työttömyysvuosina kasvanut yli 10.000 nimeä käsittänyt työttömyysreservi. Viime vuosien korkeasuhdanteen vuodet ovat tosin pudottaneet tuon luvun, mutta eivät suinkaan ole tehneet työttömyyttä tuntemattomaksi. Työttömyys on tosin tehty valtiovallan toimenpitein tilastollisesti, mutta ei asiallisesti, olemattomaksi. Kulunut talvi

jälleen osoitti sen, miten vaikeaksi tilanne yhfäkkiä saattaa muodostua.

Syyt työttömyyteen ovat varsin selvät. Suurimman työttömyyskortistoihin merkittävien reservin muodostavat pienviljelystiloilla asuvat. Näin siksi, että jo yksistään alle 10 peltotehtaan tiloja on yli 70 % kaikista tiloista ja alueen olosuhteet huomioiden kuta kuinkin elinkelpoisina pidettäviä 15 ha ja sitä suurempia tiloja on enää runsas 10 prosenttia kaikista tiloista. Tilanne on nykyisen lainsäädännön vallitessa vuosi vuodelta paheneva ja kaikki maankäyttölain tavoitteet tilakoon suurenemiseen ovat pelkkää teoriaa niin kauan, kun kerran toisaalta tilojen pirstominen on sallittua.

Viipymättä pidempään maatilataloudessa halusimme vain ylläolevalla osoittaa sen, että on olemassa jatkuvasti reservejä, jotka täyttävät työttömyyskortistot, vallankin koska alueen teollistuminen on erittäin hidasta. Maa- ja metsätaloudesta saa Vaasan läänissä toimeentulonsa noin 70 prosenttia väestöstä — Keski-Pohjanmaan alueella 75 prosenttia — ja vastaavasti teollisuudesta 11—16 prosenttia, kaupan ja liikenteen osuuden ollessa 2—3 prosenttia ja muiden elinkeinojen ehkä vähän suurempi.

Vaasan läänin alueella väestö on kaikesta edelläkerrotusta johtuen myöskin pientuloista — sanalla sanoen köyhää. 1950-luvulla suoritettiin valtakunnansuunnittelutoimiston toimesta parikin tätä koskevaa tutkimusta ja silloin voitiin todeta, että läänin Keski-pohjanmaan alue oli vuoteen 1958 mennessä muodostunut maan köyhimmäksi alueeksi, sillä tulot asukasta kohden siellä olivat pienimmät, kun ne vielä 1954 suoritetussa tutkimuksessa olivat olleet Pohjois-Karjalassa pienimmät.

Suhteessa maan muihin osiin oli tulojen kasvu ollut koko läänin alueella selvästi hitaampaa kuin muualla. Ja aivan tuoreet tilastot osoittavat, että kehitys ei suinkaan ole kääntynyt parempaan suuntaan.

Vuoden 1961 tuloista vuonna 1962 suoritettuna verotuksen mukaan olivat tulot asukasta kohden pienimmät koko läänin huomioiden Kuopion läänissä (97.400 vmk), seuraavana Oulun lääni (109.600 vmk) ja Vaasan lääni (113.800 vmk). Maan kaikkien maatoiskuntien keskimääräisluvuksi merkittiin 136.900 vmk. Mutta kun erotetaan Vaasan läänin pohjoispää ja Oulun läänin eteläpää — Keski-pohjanmaa — tulee siellä 20 suomenkielisen kunnan alueella verotettavaksi vuosituloksi asukasta kohden 93.900 vmk, mikä on 3.500 vmk alempi kuin maan alimman läänin ja 43.000 vmk alempi kuin koko maan maalaiskuntien keskimäärä.

Edellä olevasta lienee selvinnyt syy siihen, miksi alueen väestö on vähätuloista. Tilat ovat pieniä, ilmasto-olosuhteet eivät juuri salli erikoisviljelyä. Monin paikoin maan laatu on heikkohko, jopa heikko. Metsäpinta-alat ovat pieniä, ne eivät tuo maatilatalouksissa paljon myyntituloja, vielä vähemmän hakkuutuloja maaseudun varsinaisille pienviljelijöille ja työmiehille. Työttömyyttä on jatkuvasti ja tilanne ei ole lähivuosinakaan paranemassa, johtuen nimenomaan teollistamlsasteen heikkoudesta. Maaseudun pienteollisuus kamppailee sekin melkoisissa vaikeuksissa, joten niissä työskentelevienkään tulevaisuudennäkymät eivät ole kestäväällä pohjalla.

Kuva ei ole tahallisen synkkää, vaan kaunistelematonta. Sellaisena kuin tämä maalaisliiton ja muiden porvarillisten puolueiden valta-alueena ja tukikohtana pidetty lääni tänä päivänä — ja pelkäämme, tulevaisuudessa entistä pahemmin — näyttäytyy. Tästä on myöskin seurauksena se vaara, että kurjuuteen yhä enemmän kyllästyvät ihmiset, huomatessaan vähitellen maalaisliiton maaseutupolitiikan todellisen pluffin, hakeutuvat kommunismiin. Asia, joka sosialidemokraattien pitäisi voida estää. Ja pystyessään sen estämään sosialidemokraatit voivat myöskin muuttaa valtakunnallisen politiikan suuntaa.

Voidaksemme tarjota sadoille tuhansille ihmisille, jotka edelläkuvantunlaisissa olosuhteissa joutuvat joka tapauksessa toistaiseksi — ja pitkään — elämään -^ uskottavan vaihtoehdon ja tavoitteen ei riitä puheet kansanvallasta, ei vapaudesta, ei sosialidemokratian yleisestä ohjelmasta, eikä kauniista historiallisesta menneisyydestä. On puhuttava sitä kieltä, jota ymmärretään. On puhuttava sen alueen, lähimmän ympäristön, asioista. On osoitettava mahdollisuus muutokseen ja usko tuohon mahdollisuuteen. Siksi on oltava ' alueellinen tavoite, ohjelma, joka alueellisuudestaan huolimatta voi niveltä sosialidemokratiaan kokonaistavoitteeseen, kuten jo edellä totesimme.

Tästä olemme lähteneet esittäessämme tämän alustuksen puoluekokouksellemme. Tiedämme erinomaisen hyvin, että puoluekokous ei voi tuota ohjelmaa tehdä. Mutta tärkeintä onkin käsityksemme mukaan tämä: puoluekokouksen, maan eri puolilta kokoontuneiden sosialidemokraattien pitää tajuta eri alueiden vaikeasta palapelistä koostuva kokonaisuus. Siltä pohjalta meidän on viitoitettava koko puolueemme tuleva työ, koko puolueen lähiajan ohjelmat. Siksi esitämme puoluekokouksen päätettäväksi,

että puoluetuimikunta yhdessä piirijärjestöjen eri elinten kanssa valmistaa Bohjanmaalle — ja tarvittaessa muuallekin —

paikallisiin tutkimuksiin ja selvityksiin pohjautuen sellaisen lähiajan talousohjelman, jonka toteuttaminen avaa tien siitä umpikujasta, johon mainitut alueet — ja niiden väestö — yhä selvemmin ovat taloudellisessa ja poliittisessa mielessä joutumassa ja että tällaisen ohjelman laatiminen loppuunsaatetaan hyvissä ajoissa ennen vuoden 1966 varsinaisia eduskuntavaaleja.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta on esityksen tekijän kanssa samaa mieltä siitä, että myös Etelä-Pohjanmaa, nyt puoluekokouksessa käsiteltävinä olevien Lapin, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon lisäksi tarvitsee oman ohjelmansa. Puoluetoimikunta yhtyy esitykseen.